Институт за комуникациски студии

КОН НАЦИОНАЛЕН СИСТЕМ ЗА ОТПОРНОСТ НА СТРАНСКО МЕШАЊЕ И МАНИПУЛИРАЊЕ СО ИНФОРМАЦИИ

вонр. проф. д-р Александар Грижев
вонр. проф. д-р Весна Попоска
м-р Дејан Андонов

РЕЗИМЕ

Странското мешање и манипулирање со информации (СММИ) е тивка, но моќна закана, чија цел е да се поткопа довербата во институциите, да се наруши демократскиот процес и да се продлабочи поларизацијата во општеството. Северна Македонија, како земја на крстосница на геополитичките интереси, мора итно да воспостави интегриран и функционален систем за одговор на вакви закани. Иако постои свесност за проблемот и основна институционална инфраструктура, националниот пристап сè уште е фрагментиран, реактивен и зависен од поединечни иницијативи, без координиран и одржлив механизам.

Затоа, потребно е институционално решение што ќе ги обедини јавните институции, медиумите, академската заедница и граѓанскиот сектор во заедничка одбрана од информациските влијанија. За таа цел, можни се три модели: создавање самостоен центар за дигитална или национална отпорност, формирање национален координативен механизам под Владата, или интеграција во Советот за координација на безбедносно-разузнавачката заедница.

Без разлика на моделот, целта е иста – да се воспостави национален систем заснован на меѓуинституционална координација, медиумска писменост, јакнење на јавната свест и меѓународна соработка.

ПРЕПОРАКИ ЗА ВЛАДАТА

- Дефинирање институционален модел и носител и именување фокални точки во сите релевантни институции;
- Воспоставување редовен календар на активности, разработка на стандардна постапка „пријава - процена - одговор“ за управување со инциденти и развивање универзални сценарија и листи за проверка;
- Јакнење на човечките капацитети;
- Превентивна комуникација за очекувани манипулативни наративи;
- Размена на информации преку заедничка база; и
- Воспоставување индикатори за следење на ефикасноста.

Потребно е да се преземат и дополнителни мерки и политики, како што се:

- Ревизија и надградба на Стратегијата за градење отпорност и справување со хибридни закани (2021–2025);
- Јакнење на институционалните капацитети за следење и анализа;
- Воведување програми за медиумска и дигитална писменост во јавниот сектор;
- Вклучување на академскиот и граѓанскиот сектор преку формализирани партнерства;
- Поголема интеграција со механизмите на НАТО и ЕУ за борба против СММИ.

Информациските закани како нов фронт

Странското мешање и манипулирање со информации (СММИ) претставува генерички назив за (зло)намерни и координирани активности од странски државни или недржавни актери, чија цел е да го обликуваат јавното мислење, да ги нарушат демократските и изборните процеси и да ја ослабат стабилноста и довербата во институциите на друга земја. СММИ во суштина претставува злоупотреба на демократските принципи и алатки - го напаѓа противникот со дезинформациски кампањи преку користење на отворените системи (слободни медиуми, социјални мрежи, политички плурализам) што ги гарантира демократијата.

Брзиот развој на дигиталните технологии, растечката поврзаност и транснационалната природа на информациските текови овозможуваат ваквите операции да се спроведуваат поефикасно - преку употреба на координирани мрежи, прикриени идентитети и генеративна вештачка интелигенција, а оттука и потешко да се откриваат.

Во европски контекст, СММИ се препознава како безбедносна и надворешнополитичка закана што бара координиран, интерсекторски одговор, со акцент не само на содржината, туку и на тактиките, техниките и процедурите на влијание и мешање. Затоа, не треба да го отфрлиме странското мешање и манипулирање со информации како далечна закана. Потребен е јасен и координиран механизам што ќе ги здружи институциите, медиумите, технологијата и граѓаните во заедничка одбрана.

Предизвиците на институционалниот одговор кон СММИ

Северна Македонија, како земја со стратегиска геополитичка позиција, членка на НАТО и јасно изразени амбиции за интеграција во ЕУ, се наоѓа на точка кога мора да го развие националниот одговор на СММИ во сеопфатна и координирана рамка.

Меѓу државните чинители **постои свесност за генералната проблематика на хибридните закани, дезинформациите и потенцијалот за странско штетно влијание**. Се согледува дека државата се наоѓа во високоизложено регионално опкружување, каде што информациските влијанија со надворешно потекло често се надоврзуваат на постојните политички и општествени поделби. Сепак, **нивото на разбирање на проблематиката е различно и, очекувано, повисоко е кај претставниците на безбедносно-разузнавачката заедница**. СММИ се препознава како сложен и динамичен феномен што се наоѓа на пресекот меѓу безбедносните, информациските и комуникациските политики. Но со оглед на тоа дека оваа закана не е дефинирана во домашната регулатива, таа сè уште нема унифицирано институционално разбирање. Дел државни чинители го идентификуваат СММИ првенствено преку призмата на кибер напади, онлајн пропаганда и манипулативни содржини, додека други го поврзуваат со поширок форми на странско влијание и дестабилизирачки комуникациски практики. Оттука, **извесна е потребата од интервенција во рамката за градењето политики**.

Во државата **постои основната институционална инфраструктура, но неопходно е изолираните точки да се поврзат во систем** што функционира кохерентно и одлучно, со прецизно определени надлежности и активности. Иако СММИ се воочува како реална и растечка закана за демократските процеси и националната безбедност, институциите во најголем дел пристапуваат селективно и во зависност од контекстот, при што активностите најчесто се фокусирани на тековни кризни ситуации (изборни процеси, дезинформациски кампањи или регионални настани), а не во рамките на континуиран, системски механизам за превенција и отпорност.

Советот за координација на безбедносно-разузнавачката заедница, кој формално е предвиден како координативно тело во Стратегијата за градење отпорност и справување со хибридни закани (2021 – 2025), не одржува редовни состаноци и нема видливи резултати во областа на СММИ. Не сите чинители ја препознаваат својата улога во поширокиот систем, а повеќето посочуваат на отсуство на институционална комуникација и меморија, како и на недостиг од човечки и технички капацитети. Најголем дел не ги препознаваат своите институции ниту како носители на одговорност или надлежности во тој дел, што

подразбира дека **е потребна интервенција и на стратегиско и на политичко ниво**.

Процесите што се започнати во Министерството за дигитална трансформација се очекува да дадат **силни резултати во поглед на зголемената кибер отпорност**, а веќе воспоставената **соработка со партнерските земји и организации се смета за клучна во надминувањето на предизвиците**.

Најголем дел **државни чинители не се запознаени со постоењето на акцискиот план поврзан со Стратегијата за градење отпорност и справување со хибридни закани (2021 – 2025)**, ниту ги препознаваат одговорностите што им се доверени со стратегијата како дел од нивната институционална надлежност. Иако не е познато дали постои механизам за следење на имплементацијата на акцискиот план поврзан со Стратегијата, воочливо е дека таа ги нема остварено проектираните резултати, заради што **е потребна длабинска анализа при подготовката на следниот стратегиски и/или акциски документ во циклусот**.

Ова укажува дека **државните институции се наоѓаат во различни фази на институционално усвојување на концептот за СММИ**: од основна свесност, преку развивање интерни капацитети, до практична интеграција во стратегиските документи и оперативните политики. Тоа подразбира дека свесноста, знаењето и одговорот за СММИ се **област во која е потребна надградба**. Институциите препознаваат дека градењето општествена отпорност кон СММИ бара долгорочен пристап што ги надминува административните и техничките рамки и се потпира на партнерство со академскиот и граѓанскиот сектор и медиумите. Затоа, систематската едукација во областа на **медиумската и дигиталната писменост и транспарентната и отчетната комуникација** е клучна за подигнување на степенот на отпорноста кон ваков тип закани.

Опции за институционален одговор и координација

Воспоставувањето национален модел за справување со СММИ ќе овозможи на Северна Македонија да премине кон интегриран, функционален и одржлив систем за институционален одговор. Градењето општествена и институционална отпорност не може да се постигне со изолирани активности, туку со изградба на систем заснован на меѓуинституционална координација, медиумска писменост, јакнење на јавната свест и меѓународна соработка. Оттука, се предлагаат следните опции за институционално решение:

- **Создавање самостоен центар за дигитална или национална отпорност**
  Подразбира воспоставување независна јавна институција со јасен мандат, одговорности и буџет, која би ги интегрирала функциите на анализа, координација и едукација. Предноста е во централизираната и видлива структура, но моделот бара нови ресурси и административна поставеност.

- **Формирање национален координативен механизам под Владата**
  Предвидува интегрирање на механизмот преку координативна канцеларија „јадро + мрежа". Така ќе се обезбедат политичка тежина, интероперабилност и брз одговор при кризни ситуации, но потенцијален ризик е преоптовареноста со други прашања, зависноста од политички континуитет и можниот недостиг од длабока аналитика ако јадрото е мало.

- **Интеграција во Советот за координација на безбедносно-разузнавачката заедница**
  Овозможува зајакнување и операционализација на постојна структура преку проширување на нејзиниот мандат во областа на СММИ. Предноста е во рационализацијата на веќе воспоставена структура, но ризикот е во пониската јавна видливост и координацијата да остане „на хартија", за што се потребни дисциплина и јасни стандардно-оперативни процедури.

Консултирани извори:

- Грижев А., Попоска В. (2025). Институционален одговор на странското мешање и манипулирање со информации во Северна Македонија: модели и опции за политика. Институт за комуникациски студии. Рес публика. Скопје.
- Национална стратегија за градење отпорност и справување со хибридни закани 2021–2025 (со Акциски план). Скопје.
- European Commission (2020). Action Plan Against Disinformation. Brussels.
- European External Action Service (2023). 1st EEAS Report on Foreign Information Manipulation and Interference (FIMI) Threats. Towards a framework for networked defence. Brussels: EEAS.
- European External Action Service (2024). 2nd EEAS Report on Foreign Information Manipulation and Interference Threats. A Framework for Networked Defence.

Повеќе за темата на ова резиме е објаснето
во документот за јавна политика

„ИНСТИТУЦИОНАЛЕН ОДГОВОР НА СТРАНСКОТО МЕШАЊЕ И МАНИПУЛИРАЊЕ СО ИНФОРМАЦИИ ВО СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА: МОДЕЛИ И ОПЦИИ ЗА ПОЛИТИКА“

Институт за комуникациски студии

www.iks.edu.mk

info@iks.edu.mk

British Embassy Skopje

UK International Development
Partnership | Progress | Prosperity

Овој производ е подготвен во рамките на проектот „Следење, откривање и разобличување на скриеното странско мешање и манипулирање со информации“, финансиран од Владата на Обединето Кралство, со поддршка на британската амбасада во Скопје. Мислењата и ставовите наведени во оваа содржина не ги одразуваат секогаш мислењата и ставовите на британската влада.